

"СТРАННИЯТ СЛУЧАЙ НА БЕНДЖАМИН БЪТЪН" – ВРЕМЕ И ПРОСТРАНСТВО В ПОЛИТИЧЕСКИЯ АНАЛИЗ

Евгения Василева*

*"– Толкова си млад!
– Това е само привидно.
– Мислех си как всичко е преходно и колко жалко е това.
– Някои неща са вечни."*
Франсис Скот Фицджералд

Увод

Франсис Скот Фицджералд написва разказа "Странният случай на Бенджамин Бътън", в който за главния герой времето върви наобратно през 1922 г. [1] През 1905 г. Алберт Айнщайн публикува статия за специалната теория на относителността, според която за два обекта, които се движат един спрямо друг, времето върви различно. През 1916 г. формулира и общата теория на относителността, според която всяка маса изкривява пространството. Един писател и един физик разказват една и съща история за времето и пространството в "ерата на джаза" в САЩ и на "бел епок" в Европа, може би единственият момент на безгрижно колективно щастие през XX век. За Бенджамин Бътън времето не само върви различно, то върви и наобратно от гледна точка на хората, които го заобикалят. Той се ражда стар и престава да съществува като бебе. В началото може да говори, въпреки че няма памет, в края не може да говори и отново няма памет, само в преходния период между възрастен и дете, има момент, в който Бенджамин осъзнава какво се случва. Пространствата са паралелни – неговото вътрешно е пълно с мрак и тревожност, а във външното са баща му, любимата жена, синът, колежът и армията. Моментите, когато той се чувства силен и млад, всъщност са моментите, в които се разминава с тях. Историята не предлага особено благоприятна гледна точка за човешката преходност.

В тази статия също става дума за време и пространство, но не като физически или литературни категории, а като политически, доколкото всяка политическа система би могла да бъде напълно описана посредством тях. За да можем да интерпретираме времето и пространството по този начин, *първо*, изследваме време-пространствените рамки на политическия анализ.

* Евгения Василева, доцент, доктор, катедра "Международни отношения", Университет за национално и световно стопанство, email: evgenia.vasileva@unwe.bg

Второ, проследяваме историята на политическото време и пространство като идеи и като фактически състояния. *Трето*, анализираме метафоричните употреби на понятията в политически контекст, както и възможните аналогии с физическите понятия за време и пространство. На тази основа, *накрая* представяме различните проявления и разбираня за политическото време и пространство в днешно време.

Време-пространствени рамки на политическия анализ

Трудно е да бъде дадена еднозначна общоприета дефиниция на политическия анализ. Той има различно значение в западноевропейската и англосаксонската традиция; в академията, в университета и на улицата. Самата улица е твърде разнообразна и може би е подходящо да бъде уточнено чия улица (Браун, 2011, с. 275). Разбирането за политическата наука и анализ не е нещо статично във времето. Политическото в анализа не е нещо точно или погрешно. То по-скоро провокира мисълта, възможностите, въображението. В този смисъл политическият анализ не описва, а трансформира и преподнежда значението на света (Браун, 2011, с. 305). Това е традиция на размишление, загрижено за настоящето състояние и благоденствие на общностите и отношенията между тях. Политическият анализ възплъщава в себе си ангажмента за колективно съществуване, опитвайки се да обясни и преодолее кризите в колективното действие (Wolin, 1990, цит. по: Браун, 2011, с. 287). Дали и доколко той е отделен от политическия живот или е ориентиран към него е по-скоро въпрос на вътрешно развитие, а не на научни граници. Интелектуалните миграции сами по себе си създават мрежата на научната общност. Създават се катедри, учредяват се награди, издават се списания, организират се форуми. Очертава се определена йерархия, авторитетност и представителност, както и борба и оспорване между различните школи.

Но ако познанието се развива чрез оспорване, то тогава анализът трябва да представлява самата критика. Понятието критика се свързва с изкуството да се разграничава (Браун, 2011, с. 13). Освен това, идеята за нещо, което е ‚критично‘ предполага разпознаването на някакъв граничен момент, който може да изглежда безизходен, кризисен, катастрофичен. Критиката в този случай обещава да възстанови справедливостта и интегрираността на системата (Браун, 2011, с. 16-17). Политическият анализ, разбран като критика, представлява опит за разграничаване на автентичното от подправеното; на личното от общото; на спешното от важното и необходимото (Браун, 2011, с. 14). Въпросът е, какво може да се разстрои в политическата система и да е достатъчно фундаментално, за да обхване всички възможни случаи. Ако вселената може да бъде описана чрез времето, пространството и отношението между тях, и ако можем да я разбирате като цялост от елементи,

съществуващи едновременно заедно и поотделно, в постоянна динамика на привличане, отблъскване и разширяване, това по силата на абстракцията може да бъде отнесено като разбиране и към политическите общности. Следователно, всяка политическа система може да се опише напълно посредством времето и пространството си. Те са променливи величини и могат да бъдат в състояние на криза, спешност, важност и необходимост, т.е. могат да бъдат разстроени и да влияят положително и отрицателно на колективното съществуване и действие в политическите общности.

Политическото време и пространство – история и идеи

Политическото време и пространство имат граници, които ги отделят от останалото съществуване, от природата и космоса. Освен това те имат свои вътрешни структури. Накрая, те въплъщават в себе си идеята за историята като едно цяло, по произход и предназначение, но разделено на отделни времеви и пространствени части (Ясперс, 2012, с. 287-288).

Историческият възглед създава пространството, в което се разполага нашето съзнание за човешкото битие, за преобразяването ни във времето (Ясперс, 2012, с. 284-287). В същото време знанието за историческото време (времето на писмените свидетелства) е случайно и с пропуски, а бъдещото време е неопределено безгранично пространство от възможности. Между стократно по-дългото предисторическо време и неизмеримостта на бъдещето са ок. 5 000 години видима за нас история. Това време е отворено и към предисторията, и към бъдещето, но не може да бъде завършен образ или съвършена кръгла форма. Ние, от своя страна, стоим посред историята и сме напълно пространствено обусловени от настоящето, т.е. историята се намира там, където живеят хора (Ясперс, 2012, с. 5) и политическото време и пространство се свеждат до човека, живеещ заедно с други хора. Доколкото опорната точка на политическото време и пространство е осъзнаването на самия себе си и на собствените граници (Ясперс, 2012, с. 18-19), то политическото време и пространство се явяват исторически категории, т.е. видими за нас. Да бъдем видими за себе си действа одухотворяващо, предполага да виждаме и разбираме и другите (Ясперс, 2012, с. 20).

Според *древногръцкия възглед* политическото време се изразява в цикличното преминаване от възход към упадък и обратно, т.е. това е универсален модел, който не се променя и отговаря на естествената цикличност в природата, която може да се наблюдава дори в смяната на деня с нощта. Политическото пространство се въплъщава от конкретни събития и политически фигури (Низбет, 2000, с. 37-40). Епическите поети и софистите определят неговите рамки, възпявайки героични събития (Браун, 2011). Политическият анализ тогава се разбира като симбиоза на мъдрост и красноречие,

на рационалност и относителност, на скептицизъм и съмнение във всичко съществуващо. Политическото време се реализира в необходимостта, правото на публично говорене. Входът във времето става чрез добрите ораторските умения. А изгонването от полиса се преживява като абсолютния упадък, като изгонване едновременно и от пространството, и от времето.

Християнският възглед се фокусира върху моментите и процеса на възникване и завършек, като историите на отделните общности се разглеждат като етапи или епохи в живота на една неделима същност – човечеството (Низбет, 2000, с. 73-75). Светът е като човека, който се ражда, расте и старее. Тъй както старият човек е пълен с оплаквания, остарелият свят е пълен с беди (Низбет, 2000, с. 80). Така, според Франсис Бейкън, в младите години на държавата се развива военното дело, в средните – науката, а в преклонната им възраст – занаятите и търговията (Низбет, 2000, с. 113, Бейкън, 1982). По отношение на политическия анализ християнската философия чрез интерпретацията на цикличността (дали цикълът е един или са множество) внася идеята за теория на развитието и идеята за историческата необходимост – идеята, че каквото и да се е случило в миналото е било необходимо. Необходимо, в смисъл, че следва логика и има предназначение, т.е. целият процес от началото до края може да бъде разгледан като актуализиране на скрит замисъл, божествен или светски. Това е мисленето за времето като съвкупност от модели, които позволяват да бъде изведена историческа равностметка (Низбет, 2000, с. 85-88). От друга страна, историческата необходимост може да се прояви само в определен контекст, ситуация, място (Низбет, 2000, с. 96), т.е. времето може да бъде познато и анализирано само в рамките на конкретно пространство.

Възрожденското, просвещенското и после модерното разбиране за политическото време и пространство се изразява в дългосрочната тенденция към социално обвързване, контрол над емоциите, самоуправление, отказ от моменталното удовлетворяване на потребностите и желанията в името на дългосрочни цели, както и създаването на повече пространство за идеи (Нахтвай, в: Гайзелбергер, 2017, с. 236-238). Отпада метафората за упадък и остава само метафората за прогреса, едно безкрайно линейно бъдеще на развиващо се и обогатяващо се познание, изобилие "естествен растеж" и "естествена история" (Низбет, 2000, с. 117, 127). Промяната се схваща като непрекъсната, постепенна, с еднотипни причини във времето и с определена посока (Низбет, 2000, с. 180-202). През XV век политическото познание се определя от държавния интерес, увеличаването на властта и неограничавания успех. По-късно, в XVI-XVII век, от значение вече е историческото изучаване на даден въпрос, както и позоваването на авторитети. През XIX век политическите граници се определят от идеологии, организации, лидерство и управление. През XX век политическото време и пространство се

синхронизират със социалните и икономическите траектории на развитие и познание (Браун, 2011).

Съвременният глобален и пост-индустриален свят отхвърля модерния линеен възглед и въвежда идеята за нелинейността и сложността в смисловите полета на политическото време и пространство. Говорим за "черни лебеди" и "антикрежкост", за да очертаем измеренията на политическата неопределеност, в която живеем (Галейб, 2011, 2013). Идеята е, че нищо не гарантира възход след упадък, а самият прогрес често е случаен и произволен или поне причините му не могат да бъдат изолирани и измерени. В този възглед за историята се съдържа известно морално разочарование и възприятие за културно разпадане – основните ни ценности са в процес на разпад, хората не са бедни, но са уплашени (Бек, 2013). А условията, които водят до това не могат да бъдат променени нито чрез мирно социално преустройство, нито чрез революция. Още повече не всяка липса на равновесие или слабост на ценностите означава и води до промяна. Всъщност всяка значима промяна е по-скоро експлозия, а не натрупване на вътрешни вариации (Низбет, 2000, с. 143, 275, 280, 301). Накрая политическият анализ все повече включва идеята, че живеем в пост-истина [2], пост-капитализъм (Мейсън, 2016), пост-демокрация (Крауч, 2012). Времето и пространството като "пост" категории се свързват с отхвърлянето на всеки авторитет, при което хората предпочитат да вярват в лъжи и истината се превръща в усещане (Щреек, в: Гайзелбергер, 2017, с. 289-293). При това умишлено невежество всяка претенция за истинско обяснение се приема за тоталитарна. Всеки обикновен въпрос от ежедневието правено на политика се приема за екзистенциален, идеите се приемат за политика, а политиката – за илюзия. Така, в края на ХХ и началото на ХХІ век, политическото познание за времето и пространството се определя от загубата на истината и от постоянно търсене на алтернативното, различното, новото.

Политическото време пространство – метафори и проявления

Ние говорим за времето и пространството, но не ги виждаме в тяхната абсолютна абстрактност и безтелесност или в квантовата им вещественост, подобно на това, че никой не е виждал една цивилизация да умира и не можем да си го представим. Вероятно е нещо от порядъка на космическо бедствие. Онова, което виждаме са отделни конкретни събития, поколения, миграции, войни, свалени правителства, забогатяване или обедняване на обществата. В зависимост от своята морална и естетическа наклонност, също така виждаме добро и зло, величие и подлост, успех и провал. Виждаме как творческата енергия на хората се насочва към бизнес, търговия, изкуства, литература, философия, наука или технология. Но не виждаме "раждане",

"смърт", "заболяване", "развитие", "възникване" на ниво култури, общества и вселена. Тези понятия се отнасят непосредствено до органичния свят, където имат буквално емпирично значение. В социалните и културни явления те са по-скоро метафори. Метафората е средството, чрез което може да се постигне мигновено сливане на отделни области в един общ образ (Низбет, 2000, 11-13). Следователно, към метафорите за политическото време и пространство ние налагаме физичните им характеристики и закони, за да разберем кога и къде се случва нещо.

Например, разбираме времето като приемем посоката, в която то трябва да върви. От политическа гледна точка единствената приемлива посока е растеж и напредък и измерването на времето се осъществява при отмерването и анализа на отклоненията, застоя, насищането, връщането назад, спирането на едно място, т.е. точките и траекториите на прекъсване на възхода в политическия процес. Освен това, можем да оценяваме времето като идентифицираме такива социални форми, които просъществуват в дълги периоди, т.е. времето надхвърля случайността, пренасяйки една и съща форма от една точка във времето към друга (Низбет, 2000, 15-16). Тъй като времето променя природата на целия свят и нищо не продължава като самото себе си и всички неща напускат своите граници (Низбет, 2000, с. 23). А доколкото формата на нещо се разполага в определени физически граници, то разбирането за време прелива в разбирането за пространство. Превръщането на политическото време в пространство отнася към аналогията с теорията за Големия взрив, който е поставил началото на безкрайно разширяващата се (доминиращият към момента възглед) вселена, която побира в себе си всичко и постоянно надхвърля очертанията си [3]. А в политически смисъл, разширяването преобладаващо се възприема като проявление на възход и растеж на обществата, цивилизациите, империите. На тази основа, в следващите параграфи представяме по-подробно различните проявления на политическото време и политическото пространство в днешно време.

Проявления на политическото време. Анализът на политическото време позволява изграждането на исторически категории, съзнанието за тях, както и на политическата необходимост от непосредствен публичен избор. То може да бъде представено в няколко различни аспекта, отразяващи различните проявления на неговата същност. *Първият* аспект е какво е времето и знанието, което се включва в него, за да сме в крак с епохата. Политическото време има способността да ни свързва в определен контекст (Derrida, 1994, р. 18-19). И когато една политическа система е в криза, това означава, че тя живее извън своето време, дисинхронно, времето сякаш е разглобено, разбъркано, разместено, неуравновесено.

Вторият е разбирането на времето като цялост и като отделни моменти. Понякога времето е *стрела* от миналото към бъдещето, еднопосочна и не-

преодолима, при което всичко е преходно и единственото вечно е времето. Това в политически план предполага динамичност, прагматичност, стрес, индивидуализъм, защото всичко е толкова мигновено, че няма втори шанс (Слатински, 2007). От друга страна, времето може да бъде *кръг* от едно сега към същото сега след време. Политическият превод тук е, че няма за къде да бързаш, ти си само част от дълбок замисъл. Културата е съзерцателна, ирационална, спокойна, колективистична (Слатински, 2007).

Третият – периодизирането на историческите моменти като мрачни и светли времена (например тъмното Средновековие). Мрачните времена винаги са епизодични и крайни, обикновено се повтарят и са множествени. Мракът сигнализира не само за опасност, но и за отсъствие на прозорливост, на разбиране, което води до дезориентация и уплаха (Браун, 2011, с. 21-23). И във времето и в мрака се потъва. Този аспект на потъване, на впримчване, води до съмнението дали времето е мрачно или и светът е станал такъв. Времето сякаш не води напред или изобщо нанякъде (Браун, 2011, с. 24).

Четвъртият аспект е противопоставянето на точността и несвоевременността на действия, решения или събития. Времето е театрална продукция, която подлежи на замисляне и представяне. В този случай времето се използва като политическо оръжие за пораждаване на определен психологически ефект (страх, дързост, изтощение), в зависимост, дали опасността изглежда близо или далеч (Браун, 2011, с. 19).

Петият се състои в отричането на времето и възможността да го премахнем или взривим, или да го спрем. Времето сякаш е вечно настояще и неизбежна катастрофа без преходни състояния – загубата на усещане за историческо движение в настоящето означава загуба на всички бъдещи възможности. Имаме само спомени за далечното минало, което не е било наше, но не и за близкото, нашето минало (Jameson, 1994, pp. 70-71, цит. по: Браун, 2011, с. 21). От друга страна, какво ще бъде политическото време зависи и от типа политическа общност и пространство, в които то протича и се реализира.

В *демократичните общности* времето се разбира като диалог, т.е. то е умишлено забавено, за да е възможна демокрацията. Политическото време изисква елемент на безделие, на бавен ход поради необходимостта политическото действие да бъде предшествашо обсъдено или договорено. Фокусът е върху бъдещето, в което институциите и добродетелите правят промяната възможна. Когато времето се схваща като функционално, а не застинало в определен момент, това поражда приемственост, способности и капацитет за промяна, без тази промяна да води винаги до катастрофа. Обещанието на приемствеността е, че след всеки избор, ще има последващ, тъй като всеки може да сгреша, но може да вярва, че ще има възможност да поправи грешката си (Снайдер, 2018, с. 51-52). Въпросът е могат ли демократичните про-

цедури да се адаптират към по-високата постмодерна или късно модерна скорост на света (Wolin, 1997, para. 4, цит. по: Браун, 2011, с. 20). След 2010 г. масовите комуникационни технологии правят времето фрагментирано и неуловимо бързо, което води до по-ниско качество на демокрацията и до склонност хората да приемат радушно недемократични политики и механизми, защото им се струва, че демокрацията не успява да отговори на съвременните реалности (Снайдер, 2018, с. 9-15). В епохата на скоростта е най-добре да я настигнем, ако искаме да сме действително демократи (Connolly, 2002, ch. 6, 7, цит. по: Браун, 2011, с. 19).

В *общностите в период на трансформация и преход* времето по-скоро се разбира като неизбежност. Фокусът е върху настоящето поради неувереност, че бъдещето ще бъде по-добро. Налагат се идеи за края на историята, създава се усещането, че липсват алтернативи, прогресът се подчинява на универсални линейни закони. Следователно никой не е отговорен за нищо, защото то ще се нареди от само себе си. Траекторията на времето може да има различно съдържание в зависимост от политическите необходимости. Например, англосаксонският вариант е пазар, демокрация, щастие. Европейската неизбежност се състои от история, нации, мир, интеграция. Съветският вариант от времето на студената война включва технологии, социална промяна, революция и утопия (Снайдер, 2018, с. 15-16).

В *недемократични общности* времето се схваща като вечност, при която фокусът е върху миналото, в което ние сме невинна жертва. Прогресът отстъпва място на обречеността. Времето се възприема като кръговрат, в който несправедливостите постоянно трябва да се възмездяват, т.е. невинният има право да извършва и да оправдава насилието. Алтернативните идеи се премахват като се премахва диалога – чрез страх и образи на враговете. Никой отново не е отговорен за нищо, защото врагът ще дойде, независимо какво ще направим. В днешно време като примери за политика на вечността се приемат Русия при Путин и САЩ при Тръмп (Снайдер, 2018, с. 17-18). Неизбежността и вечността превръщат фактите в разкази за прогрес без минало, за невинност и постоянно възобновяваща се настояща опасност. Приемствеността ни дава време да си поемем дъх преди следващото надбягване с времето.

Проявления на политическото пространство. Идеята за политическото пространство е идеята, че каквото и да се случва, можем да се приберем някъде, независимо дали това някъде е материално или символно. То е състоянието на нещата, стабилността, идентичността. То е нашият дом, където всичко ни е познато, логично, предсказуемо, видимо. Политическото пространство всъщност се определя от способността на властта да го задържа цяло, като определя институционалните рамки, технологиите, механизмите на управление, богатството в общността. То е политическата рационалност

на общността. Рационалността е политическа по характер, защото е постигнатата, договорена като политики, а не е природна или естествена. Тук ще анализираме политическото пространство по-подробно през категориите за сигурност, гражданство и права.

В разбирането на политическото пространство като *сигурност* могат да бъдат разграничени два аспекта. *Първо*, пространството като сигурност, при което сборът от личната сигурност на всеки определя сигурността на всички, т.е. предполага активно взаимодействие и осъзнаване на ценността на личното и на общото едновременно (Слатински, 2007). Това означава способност да се създават граници между личното и общото и в същото време граници на общото спрямо външното за определена общност. Това само по себе си представлява пространствено мислене. Така във вътрешното пространство разстоянията се съкращават, а спрямо външното – се удължават. Самото пространство бива ориентирано по посока решаване на проблеми, постигането на резултати, свързването с общи каузи. Проблемът на тази пространствена ориентация е, че винаги някой стига пръв до решението, т.е. пространствата се схващат като арени на победи и загуби.

Второ, пространството като сигурност обаче може да се разбира като сигурността на всички, в която личната сигурност се претопява (Слатински, 2007), т.е. това е представа за политическото пространство като едно монолитно аморфно цяло, като нещо голямо и ценно поради това, че е на всички. Очертават се само граници спрямо външното пространство, а вътрешното остава неструктурирано. Така се удължават едновременно разстоянията и във вътрешното и спрямо външното пространство. Ориентацията е към създаване на отношения и атмосфера на общуване, а след това вече проблемите могат да се решават, като се съхраняват и отношенията. Проблемът тук е, че социална среда от връзки – родови, приятелски, общностни или други в неструктурирано пространство, в което всички гледат към цялото, личната отговорност се размива като принцип, който задържа хората заедно.

През призмата на *правата* пространственият подход акцентира върху това, че те са универсални по смисъл, но локални по съдържание и реализация. Понякога еманципират хората, понякога служат за буфер срещу радикализиране или за социално стратифициране. Дават свобода, но свободата в политическите общности се дефинира само в противовес на съществуващата власт, т.е. те не са деполитизирани и не променят господството, може би го правят по-приемливо. Интерпретацията на пространството като права и свободи може да се използва също така като критерий за принадлежност и изключване от дадена общност. Това създава разделителни линии, политики на привилегии и дискриминация, както и обществени настроения на толерантност, безразличие или симпатия към тези, които не споделят правата на конкретното място.

Накрая, пространството като *космополитино гражданство* означава, че всички хора трябва да се чувстват част от споделена съдба, която изключва тиранията на мнозинството, като властта и отговорността са балансирани. Това е идеята за космополитна демокрация, като развитие на идеите за демократичния мир на съвременния етап, опитвайки се да съвмести в себе си конструктивистки и постмодернистски елементи. Тя предлага, *първо*, институционализиране на ключовите ценности на социалната демокрация в рамките на глобалната система. Това са ценности като сила на закона, политическо равенство, социална справедливост, солидарност, благоденствие.

Второ, да се стимулира разпространението на демократичността и надхвърлянето на националните ѝ ограничения. Това може да се постигне чрез коалиция между развитите и развиващите се страни, силни многостранни институции, отворен рационализъм, глобално гражданско общество, регулация на глобалните пазари, транснационална публична сфера (Smith, Baylis, Owens, eds., 2008, pp. 6-13). Съществуват обаче редица ограничения, които блокират демократичността на регионално ниво. Изключването или маргинализирането на определени хора или групи в рамките на глобална или локална общност не може да бъде преодоляно, независимо от лоялността или липсата на лоялност към определен център на властта. Освен това, има хора и групи, които не искат или не могат да се интегрират. В името на хуманността могат да се оправдаят политически действия, които са мотивирани от други интереси. На национално ниво ролята на държавата в икономиката бива ограничавана, а на регионално ниво обикновено е обратното. Бюрократия на регионално ниво бива обвинявана в диктатура, без да се отчита ролята на националните бюрократии. На национално ниво решенията се взимат бързо, но бавно се решава как да бъдат представени пред медиите. На регионално ниво решенията обикновено се взимат бавно, медиите така или иначе са национални и в повечето случаи представят интересите на елитите (Менасе, 2013). Проблемът е, че демокрацията е териториално определена. Тя означава доверие и ангажимент към споделено публично благо, което съществува досега само в рамките на националната държава. Следователно се връщаме към приемствеността, неизбежността и вечността като национални политики спрямо времето. Политическото време се превръща в пространство, което става време или въпросът е кой на кого е приятел между Фицджералд, Бътън и Айнщайн.

Заклучение

Политическото време е повече време, отколкото политика. То е твърде разнообразно, свободолюбиво и неуправляемо. В повечето случаи играе ролята на приятелите. Хубавото е, че тях ги избираме. Проблемът е, че освен приятели, времето съдържа в себе си и враговете ни, както и онези, които са напълно безразлични и трябва да ги разпознаем. Това означава отговорност.

Политическото пространство е повече политика, отколкото място някъде. То е фрагментирано, ограничено, оправдаващо. В повечето случаи, независимо от транспортните и комуникационни иновации, то е в ролята на семейството. Проблемът е, че семейството не си го избираме. Хубавото е, че отпада въпросът за вината. Това означава незначителност. Историята отново, както и в "Странният случай на Бенджамин Бътън", не предлага особено благоприятна гледна точка за човешката преходност.

Бележки:

- [1] През 2008 г. е създаден и филм по разказа на Фицджералд. Режисьор е Дейвид Финчър, а филмът печели 3 награди Оскар и има още 10 номинации. Главите роли се изпълняват от Брад Пит и Кейт Бланшет.
- [2] Оксфордският речник обявява термина "пост-истина" като дума на 2016 г.
- [3] Консултант по смисъла на понятията и идеите във физиката – Дамян Ковачев.

Референции:

- Бек, У. (2013), Рисквото общество: По пътя на една друга модерност, КХ, С. (Bek, U. 2013, Riskvoto obshtestvo: Po patia na edna druga modernost, KH, S.)
- Бейкън, Ф. (1982), Опити, Наука и изкуство, С. (Beukan, F. 1982, Opiti, Nauka i izkustvo, S.)
- Браун, У. (2011), Отвъд толерантността и оскърблението: Бъдещето на политическата теория, Жанет 45, Пл. (Braun, U. 2011, Otvad tolerantnostta i oskarblenieto: Badeshteto na politicheskata teoria, Zhanet 45, Pl.)
- Крауч, К. (2012), Постдемократия, УИ Св. Климент Охридски, С. (Krauch, K. 2012, Postdemokratsia, UI Sv. Kliment Ohridski, S.)
- Мейсън, П. (2016), Посткапитализмът. Пътеводител за нашето бъдеще, Изток-Запад, С. (Meysan, P. 2016, Postkapitalizmat. Patevoditel za nasheto badeshte, Iztok-Zapad, S.)

Менасе, Р. (2013), Залезът на Европа. Краят на нацията и бъдещето на демокрацията, ЛегеАртис, С.

(Menase, R. 2013, Zalezat na Evropa. Krayat na natsiyata i badeshteto na demokratsiyata, LegeArtis, S.)

Нахтвай, О. (2017), Децивилизване. Относно регресивните тенденции в западните общества, в: Гайзелбергер, Х. (съст.), Големият регрес. Международен дебат за духовната ситуация на времето, КХ, С., с. 233-250.

(Nahtvay, O. 2017, Detsivilizovane. Otnosno regresivnite tendentsii v zapadnite obshtestva, v: Gayzelberger, H. (sast.), Golemiyat regres. Mezhdunaroden debat za duhovnata situatsia na vremeto, KH, S., s. 233-250.)

Низбет, Р. (2000), Социална промяна и история. Аспекти на Западната теория на развитието, КХ, С.

(Nizbet, R. 2000, Sotsialna promyana i istoria. Aspekti na Zapadnata teoria na razvitiето, KH, S.)

Слатински, Н. (2007), Между културите на контакта и контракта, *Монд Дипломатик*, 07 юли, достъпно на: <https://bg.monedediplo.com/article153.html> (достъп на 22.01.2019)

(Slatinski, N. 2007, Mezhdu kulturite na kontakta i kontrakta, Mond Diplomantik, 07 yuli, dostapno na: <https://bg.monedediplo.com/article153.html> (dostap na 22.01.2019)

Снайдер, Т. (2018), Пътят към несвободата. Русия, Европа, Америка, Обсидиан, С.

(Snayder, T. 2018, Patyat kam nesvobodata. Rusia, Evropa, Amerika, Obsidian, S.)

Талеб, Н. (2013), Антикрекхост. Как да извлечем ползи от хаоса, ИнфоДар, С.

(Taleb, N. 2013, Antikrehkost. Kak da izvlechem polzi ot haosa, InfoDar, S.)

Щрекк, В. (2017), Завръщането на изтласканите като начало на края на неолибералния капитализъм, в: Гайзелбергер, Х. (съст.), Големият регрес. Международен дебат за духовната ситуация на времето, КХ, С., с. 285-306.

(Shtreek, V. 2017, Zavrashaneto na iztlaskanite kato nachalo na kraia na neoliberalnia kapitalizam, v: Gayzelberger, H. (sast.), Golemiyat regres. Mezhdunaroden debat za duhovnata situatsia na vremeto, KH, S., s. 285-306.)

Ясперс, К. (2012), За произхода и целта на историята, Анибус, С.

(Yaspers, K. 2012, Za proizhoda i tselta na istoriyata, Anibus, S.)

Derrida, J. (1994), Specters of Marx: The State of Indebt, the Work of Mourning, and the New International, Routledge, NY, достъпно на: <https://libcom.org/files/Derrida%20-%20Specters%20of%20Marx%20-%20The%20State%20of%20the%20Debt,%20the%20Work%20of%20Mourning%20and%20the%20New%20International.pdf> (достъп 22.01.2019)

Connolly, W. (2002), Neuropolitics: Thinking, Culture, Speed. University of Minnesota Press, Minneapolis.

Jameson, F. (1994), The Seeds of Time, Columbia University Press, NY.

Smith, S., Baylis, J., Owens, P., eds. (2008), *The Globalization of World Politics*, Oxford University Press, NY, pp. 6-13.

Wolin, Sh. (1990), *Presence of the Past*, Johns Hopkins University Press, Baltimore/London.

Wolin, Sh. (1997), *What Time Is It, Theory and Event* 1.1, para. 4.

"СТРАННИЯТ СЛУЧАЙ НА БЕНДЖАМИН БЪТЪН" – ВРЕМЕ И ПРОСТРАНСТВО В ПОЛИТИЧЕСКИЯ АНАЛИЗ

Резюме

Политическият анализ не описва, а трансформира и преподрежда значението на света. Това е традиция на размишление, загрижено за настоящото състояние и благоденствие на общностите и отношенията между тях. В рамките на това разбиране статията анализира времето и пространството като политически категории, доколкото всяка политическа система би могла да бъде напълно описана посредством тях. Те са променливи величини и могат да бъдат в състояние на криза, спешност, важност и необходимост, т.е. могат да бъдат разстроени и да влияят положително и отрицателно на колективното съществуване и действие в политическите общности. За да можем да интерпретираме времето и пространството като политически категории, *първо*, изследваме време-пространствените рамки на политическия анализ. *Второ*, проследяваме историята на политическото време и пространство като идеи и като фактически състояния. *Трето*, анализираме метафоричните употреби на понятията в политически контекст, както и възможните аналогии с физическите понятия за време и пространство. На тази основа, *накрая*, представяме различните проявления и разбираня за политическото време и пространство в днешно време.

Ключови думи: времеви серии, пространствени модели, дифузни процеси, социална иновация, икономическа социология, свързани дисциплини

JEL: C32, O33, O35, Y80, Z13

"THE CURIOUS CASE OF BENJAMIN BUTTON" – TIME AND SPACE IN POLITICAL ANALYSIS

Evgenia Vasileva*

Abstract

The political analysis does not describe; it transforms and rearranges the meaning of the world. The political analysis is a practice of thinking, concerned about the current state and prosperity of communities and their relations. Within the framework of this understanding, the article analyses time and space as political categories since every political system can be completely defined through them. Time and space are variables and can be in a condition of crisis, urgency, importance or necessity. They could be disarranged, and could affect positively or negatively the collective existence and action in the political communities.

To interpret time and space as political categories, *first*, we explore the temporal-spatial frames of political analysis. *Second*, we study the history of political time and space as ideas and facts. *Third*, we analyze the metaphorical use of the concepts in a political context, and we draw analogy to the physical notions of time and space. *Finally*, we present the various manifestations and understandings of the political time and space nowadays.

Key words: time-series, space models, diffusion processes, social innovation, economic sociology, related disciplines

JEL: C32, O33, O35, Y80, Z13

* Evgenia Vasileva, Assoc. Prof., Department of International Relations, UNWE, email: evgenia.vasileva@unwe.bg